

HIZIRLA KIRK SAAT

1.
Bu çok sağlam surlu şehirden de geçtim
Beni yalnız yarasalar tanıdı
Az kalsın bir bağ bekçisi beni yakalayacaktı
Adım hırsıza da çıkacaktı
Her evde kutsal kitaplar asılıydı
Okuyan kimseyi göremedim
Okusa da anlayanı görmedim
Kanunlarını kağıtlara yazmışlar
Benim anılarım gibi
Taşa kayaya su çizgisine
Gök kıyısına çiçek duvarına değil
Kedi yavrularından başka
- O da gözleri açılmamış olanlardan başka-
El uzatmaya değer
Soluk alır bir nesne bulamadım
Bir gün daha öldü
Ey batıdaki mağaralar
Beni afyonunuz bağlasaydı da
Uyusaydım
Bu katı bu sert kente gelmeseydim
Bir kaç eski ölünün kemiğini fosforlardım
Işıklarını arttırdım bin yıl sonraki çocuklar için
Yaşlı bir adamın şapkasını düşürdüm
Karpuz kopardım
Dağdan taş yuvarladım
Irmakta yıkandım
Ölümsüz çamaşırlar giyindim
Çivi yazısıyla yazılmış bir taşa oturdum
Yanımdan tak kuran işçiler ve turistler geçti
Çok eski bir şairin (ben miyim yoksa)
Taktım aklıma şöyle bir dörtlüğünü:
“Giydiklerin öyle ölümsüz büzülmüş ki
Seni bir bardakta kaynayan
Âbıhayat sandım
Elim uzandığı yerde kaldı”

Şimdi ayı bekliyorum
Ay doğunca onu yerime gözcü bırakacağım

Aradığım bu ülkede de yok

Taşlar hâtıra yazılamayacak kadar
Fazla kararmış

...

(1967)

Hızır ile Kırk Saat'te Gözüken Anlam

Hasan AKAY

Sezai Karakoç'un *Hızır ile Kırk Saat*'inde metinler, ruhun seyir mekânlarıdır. Metinliği manevi ölçüt olarak benimsenen idrak hızına bağlıdır. Okur farklı okursa, bu hızı Hızır olarak ya da Hızır'ı hız olarak görebilir. Çünkü, sıradışı yoldaşlık bağlamında metnin 'hızr'ı okurdur. Ancak kimi zaman bu yoldaş, yazarın bizzat kendisi olur. Hatta öyle ki, metinsel hıza bağlı olarak yazarla okur, okurla görür de yer değiştirir. Metninde şair, âdeta böyle bir 'hız(r)'la, insan fitratına uygun bir dille, mizacına 'gül'ün karıştığı bir lisanla konuşur. Öz enerjisini iman ve ihya hareketinden almaktadır. Yazıtlarında 'hızr'ın hâli görünür. Rüzgâr nerden gelirse gelsin, çevirdiği yaprakları okunaklıdır. Zamanın metinleriyle zamane metinleri, bu metinler yanında 'kirpi' gibidir. [Zaman(e- metinleri) Grimm'in "Tavşan ve Kirpi" masalındaki gibi bir 'kirpilik davranışı' benimsemiş gibidirler: Onlar daima öndedir, onca yavaşlığına rağmen (ve yarış hâlâ sürüp gitmektedir). Ama o, eleştiri alanında kendi hızında seyirden vazgeçmemiştir].

Onun hızı, denilebilir ki, İbn Arabî'nin hızından, hazzının derecesi ve derinliği Mevlânâ'dan gelir. Şöyle de denilebilir: *Hızır ile Kırk Saat*'teki metinlerin hızı, Hızır'dan ariyettir, ondan ödünç alınmıştır. Şair *Hızır ile Kırk Saat*'ten daha önce sözel açıdan hız yapan başka metinler ortaya koymuş ve bu anlamda hız denemeleri yapmıştır. "Kış Anıtı", "Güz Anıtı", "Alinyazısı Saati" ve "Ödünç Gece" gibi şiirler bunlar arasında yer alır. Mesela: "Ay kesik, yol urgan urgan bu gece/ Bin yıllık yağmur toptan yağmış gibi/ Tivrattan bir yaprak kopmuş/ Ölüm bulaşmış akşam yemekleri"... Ya da şu dizeler: "Bu gece ölümler şehri terketmiş/ Otomobil tekerleğindeki hava gibi/ Ateşin üstünde bir toprak kar/ Mezarları bir şimşek ikiye bölmüş sanki/Bu şehir yerden bile ağır bu gece/ Altında bir tek ölü olsun kalmamış/ Ölümlerdir incelten, hafifleten oysa/ Uçacakmış gibi yapan şehirleri".. "Ödünç Gece" metnindeki bu anlatım hızına hangi ses, hangi söz, hangi göz erişebilir ya da erişebilmiştir yeni şiirin gerçek hız alanlarında?

Sezai Karakoç'un birçok metninde, bundan, bu yalın hızdan akisler vardır. İkinci Yeni Hareketi'nin rüzgârında doğduğu var sayılan- "Köpük" şiirinde bile.. Onda bile, "İbrahim'in bıçağındaki keskin ışık"tan akisler parıldamakta-

dır. Bazı ışık dizileri bunun açık göstergesidir: “İsmail bir çocuk başından serçe geçen/Mavi bir gül nöbeti sertçe geçen/Omuzundan arşlar dökülen/Artık dünyanın yarısı ay yarısı güneş/Karşılıksız borçlanan ve çiçek ödeyen güneş/Ufuklara çiçek ödeyen güneş...” Ya da, örneğin: “Artık her şey öbürüne ışık tutmakla ödevli/Işık tutmakla var ışık tutmakla ayakta/Herkes kendini kurtarabilir ancak bu karanlıkta/Öbürüne ışık tutar sade/Öbürüyse ışık tutar sade//Geçtim akrep kokan duvar diplerinden/ İncir düşmüş loş yollardan/Bir haber gibiyim Musadan..”

Hızır'la Kırk Saat'teki metinlerin hızı Leyla ile Mecnun'u etkilemiş, belki de onu açığa çıkarmıştır. Leyla ile Mecnun'un eşsiz ışıkları, birkaç ışık manevrasıyla sözel metnin uzayında gerçekleştirilen lazer gösterileri gibidir. Fuzûlî'nin Leyla ile Mecnun'unda saptanan bazı hâllerin ışık hızına ulaştırılması, sonsuz aşkın vizyona girmesiyle metnin bir aşk holovizyonuna dönüştürülmesi, bundandır. Bu bağlamda söylenebilecek sözler hakkında şöyle bir saptama yapılabilir: Hızır'la Kırk Saat'in hızına erişemeyecek göz, hariçten gazel okumakla yetiniyor demektir. Yoksa, birtakım yollardan ona ulaşmayı her nazar deneyebilir. Örneğin, zaman(e-) tanıklığına başvurarak bir seyir takip edilebilir; yeni okuma yöntemlerini izlemek suretiyle bir seyir takip edilebilir; Hızır Risalesi'nden, Fusûs'tan, Fütûhât'tan yola çıkılarak özge bir seyir takip edilebilir. Ancak her hâlde, işi ehline bırakmak gerekir.. Çünkü, Hızır'la Kırk Saat'te fânî hızları aşan hız sınırı, asgari şarttır.

Okuma Anında Gözüken Göz İzi

Her metnin, var olma onurunu yaşayan şeyler gibi bir 'hız'ı ve 'hazz'ı vardır. Bazı metinler, bu iki niteliğe, her ikisini de aşan bir başka ve üstün nitelik daha eklerler. (Bunda ya metin yazarının ya metnin oluşumuna ilham veren hak sahiplerinin ya da -maksadı hayırla aşan söz anlamında mevcut metin kurgusunun yahut namevcut tin atmosferinin payı vardır). Hızır'la Kırk Saat'teki bazı metinlerin hızı, Hız(r)'dan ariyettir, ondan ödünç alınmıştır. Nitekim okuma anında onun göz izi zaman zaman anlamın işareti kendini göstermektedir.

Hızır'la Kırk Saat'teki bazı metinler için de geçerli olan bu durum, birçok parçalarda, özellikle metafizik atmosferi teneffüs eden ve bu havadan istifade eden söz dizileri arasında bir ayrıcalık arz etmekte ve anlatım gücü açısından bir ayrıcalık, ayırt edici bir nitelik oluşturmaktadır. Bu hâl, şairin, en önemli 'farkındalıkları'ndan biridir. Hızır'la Kırk Saat'teki bazı metinler, semantik 'hız' ve stilistik 'hazz'ını, bu farkındalığa borçludur. Yani bu niteliğin kaynağı, hem metindir, hem de metnin sahibidir.

Hızır'la Kırk Saat'teki metinlerin bir diğer kısmında bu nitelik, metne veya metnin sahibine değil, anlamı metnin süper uzayında bir müdahil gibi oluşturan 'okur'a aittir. Bu tespit, Hızır'la Kırk Saat'teki metinlerin en az iki farklı tarzda okunması hâlinde, 'bütünlük'e erişeceğini göstermektedir. Bunların bir

kısmı, kendisini okurla hemhâl kılmakta; diğer bir kısmı ise, ancak okurların metnin uzayına müdahil olduğu anda, 'anlam'ına kavuşur. Bu, metinlerin aynı anda semantik, stilistik, yapısalıcı, postyapısalıcı vb. nazarla okunmalarını mümkün hâle getirmektedir.

Metni Okuyan (N)asıl Okur..

*Hızır*la *Kırk Saat*'teki metinlerin bir kısmında birinci okuma tarzı geçerlidir. Ancak, metnin finalinde yer alan parçada ("..." dizelerinde olduğu gibi-) ikinci nazarın kullanılması gerekir; sesin ve ses sahibinin duyulabilmesi, anlamın ve söz ötesindeki kastın kavranılabilmesi ve 'açık sır' verir gibi imalı sesleniş diğer sıradan seslenişlerden ayırt edilebilmesi için bu okuma tarzı gerekir. Sadece yapısal nazarla baktığınızda bu metin sözel açıdan bazı sorunlar üretilebilir.

(Bu nazarın göz erimi, "form" düşüncesinin ve formalistik yaklaşımların uç noktasında yer alan "stilistik"le sınırlıdır, bu hududu aşamaz. Ötesi veya ufku yahut uzayı yani süper veya hiperuzayı yoktur. Gözüken veya yapıda katkısı olan nesnelere ve şeylerin ötesine dair saklı anlamı; yapı ötesindeki semantik yapıyı, bütün yapıları içermekle birlikte hiçbirine veya toplamına eşitlenemeyen meta-semantik, meta-fizik ve meta-linguistik ve meta-stilistik anlamı; katotik olanı aşan kozmik anlamı açığa çıkaramaz. Metnin kodlarını ve her kültürün daha ziyade kendine özgü -olan veya özgü kılınmak için çırpınılan- farklı durumlarda tezahür edebilen "büyük şifre"yi çözemez. O nedenle, bu noktada, ikinci nazarın imdadı gerekir).

O takdirde fark edilecektir ki, şairin söylemek istediği, söylediği değildir, söylediğinin içinde değildir, sözel kısımda oluşmuş değildir; fakat hem sözün hem sözel kısmın hem de söylediğinin dışındadır; yani metinde mevcut olarak değil, namevcut olarak mevcuttur. Bu namevcut anlamı mevcut kılan şey ise, -okur merkezli kuramların tespit ve kabul ettiği gibi- cins bir 'okur'dan, 'nitelikli okur'dan ya da 'arif okur'dan başkası değildir. O, metnin anlamını "namevcud (olan)" alanda okuyabilen okurdur. Derrida'nın Platonik nazarı da bu bağlamda iş görür. Metnin ötesini beriden gören okur, metni yeniden (d)okumuş olur.

Böyle okunmadığı takdirde okur, metnin sahibinden "ne yersin kozumu" tarzında bir çıkışmaya ya da "(bu gayreti) bir kuru emek"ten ibarettir eleştirisine muhatap olmaktan kurtulamaz. Kim böyle okursa, bilecektir ki, kastedilen anlam, dizenin saklı boyutundadır. Anlam, oradan, potansiyel okurun boşluğuna, ruhuna, kalbine ve aklına, düşen 'boşluk'tadır. [(Buna yapısalıcı teknik, 'eksilteli anlatım'dan 'ima'lı anlatıma, 'telmih'e kadar birçok ad bulabilir. Ama yapısalcılık sonrası'nda bu teknik, estetiğin ve etiğin aslıdır. Orada, dışarıda (bırakılan veya -sosyal, siyasal, sanatsal, hukuksal vs. açısından- bırakılmış olan)dadır. Böyle bir anlatımı tercih ile şair, anlatmak istediğine uygun tarzı bulduğu gibi,

kastına uygun söyleyişi daha doğrusu söylemeyişi, söylemeksizin söylemeyi de bulmuştur. Stilistiği aşan başarısı buradadır şairin)].

Boşluğu okuyan okur, dışarıda bırakılanını (“...”) görür ve metnin hızı olur. Bu anlam, bir mümin okur için tahakkuk eden emin anlamdır; aziz ve sevgilidir... Şairin bu tavrı, onun, hem 1., hem 2., hem de 3. açıdan yaşama-ya namzet bir söz ortaya koyduğunu gösterir. Yani o, *Hızır ile Kırk Saat*'te hem metnin, hem yazarın, hem de okurun nazarına muhatap metin kurmuştur. Bu üç bağlamdaki metinleriyle edebiyat uzayında yaşayacak ve yaşantılanacak demektir. Başarı buradadır. Okurunu hazırlayan ve çağırmasını bilen bir metin oluşturmak kurgunun ötesine geçmektir. Böylesi metinler 'şiiir'dir çünkü. Metnin ötesine geçmiş ve şiiir olmuşlardır. Bu tespit, son kuramların nazarıyla da sabittir. Her iki nazarla okunan metinler, sorunları çözecektir.

Hızır ile Kırk Saat'te, *Leyla ile Mecnun*'daki gibi lazer gösterileri vardır. Fuzûlî'nin *Leyla ile Mecnun*'unda saptanan bazı hâllerin ışık hızına ulaştırılması, sonsuz aşkın vizyona girmesiyle metnin bir aşk holovizyonuna dönüştürülmesi, bunlardan biridir. Zamanenin tanıklığına başvurmak veya yeni okuma yöntemlerini izlemek suretiyle bir seyir gerçekleştirilebilir. *Hızır Risalesi*'nden, *Safahat*'tan, *Hızır ile Kırk Saat*'ten, *Fusûs*'tan, *Fütûhât*'tan yola çıkılarak özge bir seyir takip edilebilir. Ancak herhâlde, işi ehline bırakmak gerekir. Çünkü, fâni hızları aşan hız, asgari şarttır. *Hızır ile Kırk Saat*'teki metinler, hızı yüksek metinlerdir. Yüksek hızda seyreden nazarlara da muhatap olmuştur. Hızır'ın kim olduğunu kim bilebilir? Holografik nazar asgari şarttır. “Hızır'ın çizgileri derindir” çünkü.